

גיליון מקיף לבירורי הלכה ומנהג אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, ביתר עילית, ברנפלה, בית וגן, רוממה, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג

טוש"ע ומשנ"ב
סימנים רצ"ג-ש'

דיני תפילת ערבית של מוצ"ש הבדלה ומלווה מלכה

בגיליון:

מפתח עניינים מפורט

לפי סדר הסימנים

בעמ' קמ"ה

בענין אמירת המזמורים במוצ"ש
קודם מעריב

גני הלכה עמ' ב', שערי הלכות עמ' י', המנהג
וטעמו עמ' ל"ה, מקור הלכה עמ' נ"ה

מי שאינו מריח האם מברך להוציא
אחרים בברכת הבשמים

עובר אורח עמ' ד', מקור הלכה עמ' ס"ד,
הערות והארות עמ' קכ"ח

להבדיל על צנצנת טיי"א מתוקה או
על חלב

עובר אורח עמ' ד'

בענין אמירת והוא רחום וברכו
באריכות נועם

שערי הלכות עמ' י', מקור הלכה עמ' נ"ה,
הערות והארות עמ' קכ"ח

חיוב נשים בתפילת ערבית במוצאי
שבת

נתיבי המנהגים עמ' כ', מקור הלכה עמ' ע"ד

בענין אחיזת היין וההדס בהבדלה
הוראת הלכה עמ' ל"א, שיח הלכה

עמ' מ"ג, מקור הלכה עמ' ס"ב, הערות והארות
עמ' קכ"ה

קידוש לבנה או הדלקת נר חנוכה
האם קודמים להבדלה

ביני עמודי עמ' קי"ד

האר"י ז"ל נתן ד' זוויות לצדקה
להוציא יין משלו להבדיל עליו

בביהכ"ס

גני הלכה עמ' ב'

חיוב הבדלה למחלל שבת

שיח הלכה עמ' מ"ד

ביאור דעת רבינו הבן איש חי בענין
השקיעה וצאת הכוכבים

הערות והארות עמ' קכ"ב

שכח "אתה חונגתני" האם יאמרנה
בשמוע תפלה או אלוך נצור

מקור הלכה עמ' נ"ז

שלא להטיל מים בכוס של הבדלה,
והדין כשחסר לו מרביעית או כשיש לו

רק כוס פגום

גני הלכה עמ' ב', שערי הלכות עמ' י'

מקור הלכה עמ' ס'

תשובות וחיידשים מכת"י רבותינו ג"ע
עורך: הרב שלום הלל

גנדי הלכה

רבינו שמואל ויטאל זלה"ה
בן מהר"ח ויטאל זלה"ה

שער סידור חמדת ישראל למהר"ש ויטאל זלה"ה כת"י

'מבין החיבורים החשובים שנתחברו בתורת רבינו האר"י זיע"א, נחשב ביותר סידור 'חמדת ישראל', שחיברו רבינו שמואל ויטאל זלה"ה, בנו של תלמיד האר"י ומוסר תורתו לדורות רבינו חיים ויטאל זלה"ה.

ספר זה עניינו כוונות האר"י זיע"א בקיצור, מסודרים על סידור התפלה. וכפי שבא תיאורו בהרחבה בהקדמת המחבר: "אמר הצעיר שמואל בן לאדוני אבי הרב כמה"ר חיים ויטאל זצוק"ל... בראותי הבלי הזמן לא נאמן, רבו והשתרגו חבילות חבילות מצוקות מציקות משיקות אשה אל אחותה בעקבי משיחא, וצלותא בעיא צילותא, ולאו כל דעתא ודעתא עבדא עבידתא כדאבעי למעבד בעידן עקתא ובתיבתא, ואם אמרנו נבא עד דברי עיר וקדיש מן שמיא נחית הוא הראש הרב הגדול כמה"ר יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה לכוין בתפלותינו כל מה שמסר ביד אבי מורי הרב זלה"ה, לאו כל מוחא ומוחא סביל האי... ולכן אמרתי אני אל לבי לזכות את עצמי ואת בני גילי... ואלקט סולת מנופה דקה מן הדקה, חיטה אחת פוטרת כל הכרי, ואעשה כוונים מכוונים בקיצור גדול מעת אשר יקום האדם ממיתו בבקר עד אשר ישכב על מיטתו ויפקיד את רוחו, ועד בכלל לעת אשר יקום בחצות הלילה להשתתף עם כנסת ישראל, ואח"כ אסדר גם כן סדר תפלות השבתות וימים טובים וימים נוראים, הכל בכל מכל כל, כלול ובלול בקיצור, קטן הכמות ורב האיכות, ומובטח אני בחסד עליון שבאמצעות סדר זה תמלא הארץ דעה את ה' באמצעות תפלה בכונה בנפש ונשמה, ולכן חמדתי לקרא שם הסדר הזה **חמדת ישראל** להיות הסדר הזה כולו מחמדים מרפא לנפש ושיקוי לעצמות".

את חיבורו זה חיבר הרש"י ז"ל באחרית ימיו, בהיותו כבן ס"ה שנים, בשנת חמשת אלפים וארבע מאות ועשרים ושלש (ה'תכ"ג) לבי"ע.

חמדה גנוזה זו, נדפסה לראשונה במונקאטש בשנת תרס"א ב' חלקים, בהשתדלות הגאון רבי חיים אלעזר שפירא זצ"ל, בעל מנחת אלעזר, מתוך כתב יד ב' כרכים אשר היה שייך לג'ע' החיד"א זלה"ה.

והנה אינה ה' לדיני כתב יד ספר 'חמדת ישראל' על שני חלקיו, ותיכף עם בדיקתו נתברר כי ב' החלקים של סידור חמדת ישראל הנדפס, ב' ספרים שונים הם, ואך החלק הראשון הוא ספר 'חמדת ישראל' ח"א שחיבר מהרש"י ז"ל, ואילו החלק השני הנדפס אינו ספר 'חמדת ישראל' כלל, אלא ספר אחר, והוא נסיונו של איזה סופר להשלים חיסרון החלק השני של הסידור שהיה חסר לפניו, וליקט קטעים נחוצים מתוך ספר הכוונות ישן, ואין לו עם חיבורו של הרש"י ז"ל ולא כלום.

ואכן חלקו השני של ספר 'חמדת ישראל' מחיבורו של הרש"י ז"ל, עדיין בכתב יד הוא, ולא נתפרסם מעולם. מקור הדברים שבו, הוא ספר שער הכוונות, כבחלק הראשון. ובנוסף הוא משופע ועמוס במאות הנהגות המחבר 'אמר שמואל' לכל אורכו של החיבור.

ומשוכני לזה, החילוני בעריכת והדפסת סידור 'חמדת ישראל' השלם בצורה שלימה ודווקנית. כי מלבד חלקו השני של החיבור שלא נתגלה כלל, גם חלקו הראשון נדפס ע"פ העתק משבוש ביותר, וכפי שציין זאת המו"ל בהקדמתו, ואכן תוך כדי השוואה נמצאים שורות שלמות שנחסרו מהדפוס, זאת לצד טעויות רבות וחסרונות.

לפנינו ליקוט יציב והלכות מונגה האר"י ז"ל, דברים השונים לכל נפש, בעניני ערב שבת ויום השבת ומוצאי שבת, מתוך חמדת ישראל ח"ב כת"י. ויכנו ה' לראותו בדפוס בקרוב כלול בהדרגה.

1. בירור נרחב אודות ספר חמדת ישראל להרש"י ז"ל בדפוס ובכת"י, נתפרסם בקובץ 'מקבציאל' (גיליון כ"ג, עלי ספר, עמ' שא) על ידי אחי וראשי הר"ר אברהם הלל שליט"א. לפנינו תקציר מתוך הנדפס שם. לא נדראה שם באורך.

גיליון זה יוצא לאור לעילוי נשמות הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהחזקת רשת המולדים

הרבה"ח נחום וואל
בהרבה"ח חיים יעקב ע"ה
הלפרין

מנעם המהרש"ל ובעל סדר הדורות
נחמן מנחם טוב
ביום ה' בכסלו תשס"ו

מורה"ר פרץ
בן מורה"ר שמואל נעם ע"ה גראס
נחמן מנחם תשנ"ו

ח"י החשובות טות 'עונתא'
בת מורה"ר אשר ע"ה
נחמן מנחם תשס"ו

המורה"ר
אברהם בן אלטון חרדי ז"ל
נחמן מנחם תשנ"ו

ח"י המהרש"ת
שורה עליהם טובה בן מנחם חרדי ז"ה
נחמן מנחם תשנ"ו

חמדת ישראל

אמר **שמואל**, בחרתי לקחת דרך מורי הרב ולהל"ה להתחיל בשבוע מליל מוצאי השבת, ואח"כ מנהגי ליל ששי ויום הששי, ואח"כ ליל שבת וכו'.

דע כי יען שמן יום הראשון שבשבוע מתחילין ששת ימי החול לכן ראינו לבאר בתחלה ענין ליל מוצאי שבת, וכבר ביארנו כי מה שנחנו לומר בכל מוצאי שבת סדר האלפא ביתא של אשרי תמימי דרך וכו' קודם תפלת ערבית, לא היה מורי ז"ל נוהג לאמרה ולא לאותם המממורים וכו'. ונלע"ד **שמואל** שאין הפסד לאומנם, האמנם כונת הרב ז"ל היא לומר שאין בהם שום כוונה ותועלת אל הנשמה במוצאי שבת.

אבל אותם הפסוקים של ויתן לך האלהים מטל השמים וכו', היה נוהג מורי ז"ל לאומנם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו, ונזכרו בספר הזוהר בהקדמה דפרשת בראשית וז"ל.

ענין ברכת הלבנה במוצאי שבת אין צריך להאריך בה, האמנם צריך האדם לומר אחר סיום ברכת הלבנה ג' פעמים שלום עליכם, והענין הוא כי הקטרוג הראשון שבעולם היה מה שקטרגה הלבנה לפני הקב"ה ואמרה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, ולכן אחר ברכת הלבנה אמר אומרים ג' פעמים שלום עליכם וכו', בלשון תפלה שלא יהיה עוד שום קטרוג בעולם אלא שלום.

גם דע כי במוצאי שבת קודם חצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החורבן, שלא כדברי אותם הנוהגים הפך מזה לומר קינות אחר תפלה ערבית דמוצאי שבת, ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מוצאי שבת כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה והוא, וראיה לזה ענין סעודה רביעית כמו שנבאר ענינה בע"ה, ואפילו בבית תוספת הנשמה יש המשך קדושה בליל זה כמו שנבאר בע"ה, ולא עוד אלא שאפילו אחר חצות לילה לא מוצאי שבת לא היה מורי ז"ל מרבה בבכיה על החורבן יותר משאר לילות אעפ"י שנחרב הבית בליל מוצאי שבת, אלא היה בוכה ומתאבל בכשאר הלילות.

ובענין ההבדלה במה שמבדילין בבית הכנסת בליל מוצאי שבת, מנהג טוב הוא, ומורי ז"ל נתן ד' זהובים לצדקה כדי שינחווה אנשי הקהל להוציא יין משלו להבדיל עליו בבית הכנסת, גם היה מדליק נר של שעות יחיד ומבדק עליו בורא מאורי האש, ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק באבוקה מיוחדת.

ודע כי אין להטיל מים בכוס של ההבדלה בשום אופן, וכמ"ש בס' בית יוסף בשם מהר"י גיקאטיליא ז"ל.

ובענין עצי בשמים, תבין בהם בסוד הריח הכונה שתתבאר אצלנו בע"ה בענין ריח ההדס בליל שבת עצמה וע"ש. ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע, זוהר שכאשר תקנה אותם שיהיו בתוכם ג' הדסים משולשים כשרים, ועתה בליל מוצאי שבת בעת ברכת בורא עצי בשמים תקח ג' ההדסים הנז' בידיך הם לבדם ותריח בהם, ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר אחד ואגודה אחת, ותבין כי ג' הדסים הם כנגד נפש ורוח ונשמה, ותבין להשאיר לך חם מן תוספת נפש ורוח ונשמה שנתוסף לך בשבת, וזה נעשה לך עתה ע"י ג' ההדסים האלו והריחך בהם, וכבר נודע כי כל פעולות ליל מוצאי שבת הם כדי להשאיר חלק מן תוספת קדושת שבת לימי החול הבאים אחריהם בע"ה.

ובענין ברכת מאורי האש, היה נוהג לכפוף ראשי ארבעה אצבעותיו הימנית אל תוך כפו הימנית, והגדול מכוסה תחתיהם, ויהיו נכפפים כנגד פניו של האדם המבדק, גם יהיו נכפפים לפני הנר, וסוד כל זה נבאר בספר הזוהר בפרשת ויקהל וע"ש. ומדברי אלה תבין מה שכתוב שם באותו המאמר בענין כפיפת האצבעות, שלא כדברי הנוהגים להסתכל באחורי האצבעות בהיותם שפוטים בלי כפופם, גם שלא כאותם הנוהגים לשים פני האצבעות וקופות כנגד הנר ואח"כ כופפין אותם כנגד הנר, גם שלא כאותם הנוהגים לכפוף אותם כנו" אלא שהפכים פני הכף כלפי מטה כלפי הקרקע ואחוריו האצבעות שהם מקום הצפרורים כלפי מעלה לשמים, אלא צריך לזקוף ירך הימנית ואצבעותיה כלפי מעלה ופני אצבעותיה כנגד פניו, ואח"כ תכוף ראשי אצבעותיה אל תוך הכף ותשאיר אחורי אצבעותיה כנגד מעלה גוף הנר, אמנם אצבעותיה יהיו כפופות למטה על גבי הגודל הנקרא בנה כנו, ויסתכל בצפרוריה בלבד ולא בתוך פני האצבעות כנו" בספר הזוהר בפרשת בראשית בדף כ"א ע"א וע"ש.

ומנהג מורי ז"ל תחב בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית המדרש אם היה שם ספר תורה כשר היה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה, והיה לו תלמיד אחד שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר התרגום והוא אומר אחריו, וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה. ולא היה עושה כמו שיש מתיירחים לקרות כל הפרשה כולה מקרא פעם אחת ולשנותה מקרא פעם שנית ואח"כ קורין כולה ביחד פעם שלישית תרגום, אבל כל פסוק ופסוק בפני עצמו שני קורא שני פעמים מקרא ואחד תרגום, והיה דוחק עצמו לקרותם ביום ששי, והיה אומר כי זהו סוד והיה ביום הששי והכיניו את אשר יביאו, וזוהי אם אירע לו איזה אונס גדול מאד או היה קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית, כמו שציזו רבינו הקדוש לבנינו, ולא כאותם הקוראין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת, ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת, כנו" בספר הזוהר בפרשת תרומה

בדף קל"ו ע"ב, דרב המנוגן סבא ע"ה הזה סליק מנהגא בכל ערב שבת וכו', והיה אומר מורי ז"ל כי כיון שכבר קרא הפרשה, כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת, ולכן לא היה טובל קודם שיקרא הפרשה וזוהי דרך מקרה, ואף גם מקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום ששי כמו שבארנו לעיל על ה' יתירה דיום ששי, והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם כתף אחר הטבילה הנז', אבל עיקר הגילוי לא היה רק אחר חצי היום, ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפת דחול על ידי כוונתו כנודע שהקליפין דחול הם בגי החול של נפש האדם, ואפשר שכל מה שיהיה יותר קרוב לליל שבת יתגלה יותר תוספת השבת.

ובתחלה נבאר ענין אחד שאמר לי מורי ז"ל שקיבל מחכם אחד גדול הדור שאמר לי שקבלה היתה בידו מרובותיו שכל שבת שנקבר בערב שבת אחר שעה חמישית מן היום, שאין לי חיובט הקבר, לפי שמן שעה חמישית מתחיל תוספת קדושת השבת ויש לו דין כאילו נקבר ביום שבת עצמו, ואמר לו כי זהו סוד ה"א יתירה של יום הששי, כי בכל הימים לא נזכר בהם ה' דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, יום שני וכו', ולא כתיב האחד השני השלישי וכו', אבל כאן נאמר הששי לרמז כי בתשעה שעות מיום ששי תחב סמך אליו ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וכו', ותחב יחשב כאילו הוא יום שבת, ולכן סמך הכתוב הששי ויכולו השמים והארץ וכו', ומורי ז"ל הורה לדבריו והסכים להם, אמר **שמואל**, נראה מדבריהם ז"ל דלא שנה נקבר בארץ ישראל לא שנה נקבר בחוצה לארץ.

מנהגי מורי ז"ל

תחב בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית המדרש אם היה שם ספר תורה כשר היה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, כאשר כתבנו לעיל בדף ח' ע"ב, ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת כנו"ל.

גם ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בערב שבת לכבוד השבת, כי הוא דוגמת האדם המכין סעודה למלך וטועם התבשילין אם הם טובים ואם חסירים איזה תבלין כדי שיתקנם או כדי שיבשל תבשילין אחרים, וכל זה הוא הוראה שמקבל האורח בסבר פנים יפות, והוא סוד טועמיה חיים וכו' שתקנו בתפלת מוסף דשבת המתחיל בכתוב שבת וכו', כי כל הטועם תבשילין של שבת מערב שבת וזכה לחיים העליונים.

ואחר תפלת המנחה היה מקיים מורי ז"ל מצות העירוב כמו [שיתבאר. מצות העירוב, היה נזהר מורי ז"ל לקיים מצוה זו בכל ערב שבת, שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיצא כזה, והיה מערב בכל ערב שבת שני מיני עירובים, עירובי חצרות על לחם אחד, וגם שיטופו מבואות על לחם שני, ובסעודת שבת היה אומר המוציא בפת של עירובי חצרות, ובסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של

סידור חמדת ישראל למנהגי ישראל וזה"ה כתי"

שיטופו מבואות, ואמנם בענין סדר העירוב, בתחלה היה מבדק על הפת ברכת העירוב, ואמר בדין עירובא יהי שרי לן וכו', ואח"כ היה מזהב הלחם והוא לבני החצר על ידי אדם אחד גדול, כי תחלה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יזכרו לאחרים. וראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליד עמו הטלית והחומש מכיתו לבית הכנסת, וגם היה מוליכוכ בבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תוב"כ אותה הנודעת, ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיטתו כל המבואות צפת תוב"כ או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשים כהלכתו או לאו. אמר **שמואל**, נראה שהיה מקל בעירוב דרבנן.

אח"כ היה חותך וקוצץ צפרניו מידי ומרגליו לכבוד שבת, והיה קוצצן כסדרן, ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנז' בספר אבודרהם בענין קצצת הצפרנים. אח"כ היה מביאים לפניו ערבת מים מין, ורוחץ בהם בתחילה פניו, ואח"כ ידיו, והיה מנגב אותם במטפחת, ואח"כ רוחץ רגליו במים חמין הנז' ומנגב אותם.

אח"כ צריך ללבוש בגדי שבת, ודע כי מורי ז"ל הזהירנו בענין זה שנאמר עתה, ונלע"ד שאינו לי לבדי אלא אפילו לכל שאר בני אדם צריכים לעשות כן, והוא שאהיה זהיר ששום מין מלבוש וכיוצא בו מכל מה שאני לובש בימי החול שלא אלבש אותו ביום שבת, ואפילו החלוק של שבת אין ראוי ללבוש בימי החול כלל.

גם הזהירנו שבעת שאלבש החלוק של שבת בערב שבת שאז אכין בשם אחד קדוש הנקרא והדריאל, וזהו השם של החלוק של השי"ת כנו" בספר פריקת הליכות דר' שימעאל, וכונה זו מועילה מאד אל האדם כדי שישימש את הקדושה עליו.

גם צריך האדם ללבוש בשבת בגדי לבן ולא של צבעים אחרים, וקבלתי ממורי ז"ל שכפי צבע גוון המלבושים שלובש האדם בעולם הזה ביום השבת, כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד ביום השבת, ואמר לי כי פעם אחת בקבלת שבת נתגלה אלי נשמת חכם אחד שנפטר בימי וראהו לובש שחורים, ואמר לי כי לפי שבעולם הזה היה

2. דף י"ד ע"ב. 3. כבר העירו כי בדרים אלו אינם מופיעים בבית יוסף ולא בכתבי מהרי" גיקאטיליא ז"ל אשר לפנינו (ראה צפונות, גוליון ו', עמ' פ"ה). אמנם ראה דברי המגיד למרן ז"ל: ובתר הכי מבדילין על הכוס וכו' ולהכי לית למיהב ביה מיה וכו' [מגיד משרים, מהדור ירושלים תש"ן, עמ' ל"א]. 4. דף ר"ה ע"ב. 5. שמות י"ו ה'. 6. עיין תוס' ברכות ח' ע"ב ד"ה שלים בשם המדרש [מקורו בברייתא מעשה תורה, ובחופת אליהו שער ו', ובפרקא דרבינו הקדוש בבא ו' אות ל']. 7. עיין מסכת חייטות הקבר פ"ג, ושם מבואר דדוקא הנקבר בארץ ישראל, וצ"ע. 8. ראה מ"ש בזה הגאון רבי רפאל אהרן ביטראן ז"ל בספרו "זכור לטוב" מערכת הש' ערך שבת [נדפס מכת"י בקובץ אליבא להלכתא גיליון ג'א עמ' ב']. 9. סוף הלכות ברכות [במהדור וניצאצה שכ"ד דף קמ"ז ע"א].

לובש שחורים ביום השבת, שלכן היו מענישים אותו שם להלבישו אחר סטירתו בגדים שחורים אף בימי השבת.

דוע כי אין לפחות מן ארבעה בגדי לכן, והם המלבוש העליון, והשני לו, והאזור אשר עליו, והחלוק אשר על בשרו. וראיתי למורי ז"ל בימי החורף שהיה לובש ביום שבת מלבוש אחר של בגד ארגמן מפני הצניע תחת המלבוש הלבן השני, וזו היה חושש רק שיהיו לו ארבעה בגדי לבן כניל.

ועתה נבאר קיצור סדר קבלת שבת בשדה, והענין הוא שתצא לשדה ותאמר בפ"ך באו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין וכו'. ותעמוד מעומד במקום אחד בשדה, ואם יהיה על גבי הר אחד גבוה הוא יותר טוב, ויהיה המקום נקי כפי מה שצריך מלפניו כמלא עיניו ומאחוריו ארבע אמות וכו', ותחזיר פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת, ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימינך על גבי יד שמאלך, ותכנין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת, ותתחיל ותאמר ממוזר כ"ט והוא ממוזר לידו הבו לה' בני אלים וכו', כולו בנעימה, ואח"כ תאמר ג' פעמים באי כלה באי כלה באי שבת מלכתא, ואח"כ תאמר ממוזר צ"ב והוא ממוזר שיי ליום השבת וכו', כולו בנעימה, ואח"כ תאמר ממוזר צ"ג והוא ה' מלך גאות לבש וכו', כולו בנעימה, ואז תפתח עיניך ותבא לביתך לשלום כמו שנבאר בע"ה.

אמר **שמואל**, הגני מסדר לפניך הפיוט שסידר הרב כמהר"ר **שלמה הלוי אלקבץ** זלה"ה הנדפס בסידורים, אעפ"י שהרב **מהרי"א** זלה"ה לא הזכיר אותו, מאחר שכבר נהגו כל ישראל לאמרו עתה בקבלת שבת¹⁰, וז"ל:

לכה דחדי לקראת כלה. פני שבת נקבלה
שמור וזכור בדיבור אחד, השמיענו האל המיוחד, ה' אחד ושמו אחד, לשם ולהתפארת ולהלהל. לכה.
לקראת כלה לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה, מראש מקדש נסוכה, סוף המעשה במחשבה תחלה. לכה.
מקדש מלך עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפיכה, רב לך שבת בעמק הבכא, והוא יחמול עליך חמלה. לכה.
התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי, על ידי בן ישי בית הלחמי, קרבה [אל] נפשי גאלה. לכה.
התעוררי התעוררי, כי בא אורח קומי אורי, עורי עורי שיר דברי, כי כבוד ה' עליך נגלה. לכה.
לא תבושי ולא תכלמי, מה תשתוחחי ומה תהמי, בך יחסו עניי עמי, ונבנתה עיר על חיליה. לכה.
והיו למשיסה שוסיק, ורחקו כל מבלעיק, ישיש עליך אלהיך, כמשוש חתן על כלה. לכה.
ימין ושמאל תפרוצי, ואת ה' תעריצי, על ידי איש בן פרצי, ונשמחה ונגילה. לכה.

באי בשלום עטרת בעלה, וגם ברינה ובעלה, ובתוך אמוני עם סגולה, **באי כלה באי כלה** (ובתוך אמוני עם סגולה, **באי כלה באי כלה**).

אמר **שמואל**, מצאתי כתוב זה, ואעפ"י שמורי הרב זלה"ה מנגמם אם הוא משם רבו **מהרי"א** זלה"ה אם לאו¹¹, ועכ"ז אמרתי אם לא ויעיל לא יזיק¹², והיא תפלה טובה לקודם כל סעודה מן כל ג' סעודות דשבת, וזה סדרה: ואי רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין טמיא דכולא, ויתמשך סלו דלאמה מיניה למליאי רישא דז"א, ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעו ובחדא דכולא, ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתמיא דכולא, ועד חינו חסדא ורחמי ורחמי בנהירו עלאה וברעותא וחייו עלי ועל כל בני ביתי ועל כל ישראל עמיה, ויפרקינגא מכל עקתן ובישין דייתון לעלמא, ויומין ויתיהבי לאל ולכל נפשאנה חינוא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומוזני וריחיהן קדמיה, אמן כן יהי רצון.

וקודם התפלה הזאת יאמר: אתקינו סעודתי דמהמנותא שלימתא חזוונא ומלכא קדישא, אתקינו סעודתי דמלכא, דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין, וז"א ועתיקא קדישא קדישא לסעודא בהדה. ובשחרית יאמר: דא היא סעודתא דעתיקא קדישא, וז"א וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעודא בהדיה, ובמנחה יאמר: דא היא סעודתא דז"א, ועתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעודא בהדיה. גם קודם הקידוש צריך שיאמר כל המזמור הזה, והוא ממוזר לידו ה' רועי לא אחסר וכו', בין בלילה, ובין בסעודת שחרית, ובין בסעודת המנחה.

אמר **שמואל**, אעפ"י שכתוב כן מימי לא ראיתי למורי זלה"ה שהיה אמרו אלא בשחרית בלבד קודם קידוש, ואפשר לומר כי קודם קידוש של הלילה היה סומך עליו שכבר אמרו בערבית קודם קדיש, אבל בסעודת שלישית שאין בו קידוש כנודע אפשר שמפני זה לא היה אמרו.

אח"כ תטול ידך, וצריך שבעת שתנגב ידך ותברך ברכת על נטילת ידים שתגביה שתי ידך וזקופות למעלה כנגד ראשך משתי צדדי

ראשך, וכל זה יהיה מעומד. אמר **שמואל**, בסוד וינטלם וינשאם כל ימי עולם¹³.

גם בכל נטילת ידים בג' סעודות דשבת צריך לקיים שני הדברים הנז' שהיה מעומד ושיגביה דיו כנגד ראשו.

ענין השולחן ראיתי למורי ז"ל שהיה חושש ומקפיד מאד וזהו לאכול על שולחן של ארבע רגלים בשבתות ובמים טובים כדוגמת השולחן שהיה בבית המקדש, גם בענין הלחם המסודר עליו צריך להזהר לשם בכל סעודה מהשלש סעודות דשבת על השולחן שנים עשר לחמים כנגד שנים עשר חלות של לחם הפנים. אמר **שמואל**, אני ראיתי למורי ז"ל מקפיד על השולחן של ארבע רגלים, ואינו מקפיד על היות על השולחן שנים עשר לחמים ואעפ"י שהיו לו לחמים מרובים, מכל שכן מי שאין לו לחמים כל כך, אבל היה מקפיד שלא לפחות מארבעה לחמים¹⁴ בכל סעודה וסעודה.

ואחר האכילה היה נוהג מורי ז"ל לומר פומון אחד בקול נעים. והוא ז"ל תיקן שלשה פומונים מיוסדים על דרך חכמת האמת בכל פרטי כונת שבת, פומון אחד לסעודת הלילה, ופומון אחד לסעודת השחר, ופומון אחד לסעודת מנחה. וזה נוסח פומון של סעודת הלילה, ובראשי פרקים של הפומון הזה נרמז **אני ציחק לוראי בן שלמה**, לחן מתי יבושר עם וכו'.

אסדר בשבחין, למיעא גו פתחין, דבחקל תפוחין, דאינון קדישין. מנחם לה השתא, בפתורא חדרא, ובמנחתא טבא, דנהרג על רישין. ימינא ושמאלא, ובניהו כלה, בקישוטין אולא, במאנין ולבושין. יחבק לא בעלה, ובסורא דילה, דעבדי ניהא לה, היא כתיש כתישין. צוחין אף עקתין, בטילין ושביטין, דברא אנפין חרתין, ורוחין עם נפשין. חידו סגי יתי, ועל חדא תרתי, נהורא לה ימטי, וברכאן דנפישין. קריבו שושביני, עבדיו תיקונין, לאפשא זיני, ונונין עם רחשין. למעבר נשמתין, ורוחיא חדתין, בתרתין ותלתין, ובתלתא שבשין. ועטרין שבועין לה, ולמלכא דלעילא, דיתעטר כולא, בקדש קדשים. רשימין וחסמינן, בנהו כל עלמין, דבה עתיק יומין, הלא בטוש בטישין. יאה רעוא קמה, ותשרי על עמה, דאתענג לשמה, במתקין ודובשין. אשו לדרומא, מנרתא דסתימא, ושלוחן עם נהמא, בצפונא ארשיים. בחמרא גו כסא, ובמדני אסא, לארוס וארוסה, לאתקפא חלשין. נעטר לון כתרין, במילין יקירין, בשבעין עטורין, דעל גבי חמשין. שביטין ושביטין, מסאבין דרחיקין, חבילין דמעיקרין, וכל זיני חרשין. שכינתא תעטר, בשית נהמי לטטר, ביוון תחקטר, וזינין וכזשין. למבצע על רפתא, כיונא וכזיענא, תרין יודין וקטא, סתמינן ופרישין. משח ויזא דכייא, דטחנן ריחיא, ונגדין נחלייא, בנהו בבחישין. חלא תבוא רזין, ומילין דגזיין, דליתאון תתחין, טמירין וכוכביין. אעטריה כלה, ברוין דלעילא, בנו האי הלילא, דעירין קדישין.

ואחר הפומון טוב הוא לקרות בכל ליל שבת כמה פרקי משנה ממסכת שבת. ואם תרצה תקרא שמנה פרקים ראשונים בליל שבת, ושמנה פרקים אמצעיים בסעודת שחרית, ושמנה פרקים אחרונים בסעודת המנחה, ותכנין כי הם כ"ד פרקים כמנין כ"ד תכשיטי הכלה כנודע אצלנו. אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל הוא לומר ד' פרקים הראשונים ממסכת שבת בלילה, וד' פרקים השניים בשחרית, וד' פרקים השלישים במנחה, ויכוין אל ד' אותיות ההויה או אל ד' אותיות דשם אדני¹⁵, ואינו זוכר אף שמעתי בזה ממוזר ז"ל אם הם בהויה או באדני¹⁶, ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד בעסק התורה על השולחן עם בני אדם לא היה קורא רק פרוט אחד בכל סעודה. גם מנהג טוב הוא לקרות בכל ליל שבת אחר ברכת המזון כל מסכת ערובין, ויכוין אל סוד **ע"ב ר"ו** שהם אותיות של עירוב¹⁷.

גם מנהג מורי ז"ל להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש ושל ברכת המזון מונח עליו. והיה מניח כל שהוא טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת, בסוד אסוך מן הנוז' בלישעט העי"ה¹⁸, והוא בס' הוראב¹⁹ ועי"ש, וגם היה משייר בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופיפורים של פת לסיהב הנוז', אבל לא היה משייר לחם שלם ח"ו, משום משי"ה העורכים לגד שולחן וכו', ולא אקרי הכי אלא בלחם שלם.

ובענין אותם הפסוקים שנכתבו בס' הזהר בכתובת יד בפרשת בלק וכבר נדפסו בוהר חדש²⁰, ואמרו שיאמר אותם האדם בקומו בחצות הלילה בליל שבת קודם שיגשם מטחו, והם אלו, ה' אלהי אתה ארוממן אודה שמך וכו'²¹, ופסוקי אודך על כי גרואת נפלאתי וכו'²², לא הניחין מורי ז"ל לאמרם וכמעט שהיה מנגמם ואומר שאינם מדברי ס' הזהר עצמו. אמר **שמואל**, אני נוהג לאומרם בחול אחר תיקון חצות לילה, ונלע"ד שאין בזה קפידא מאחר שהם מסוגלים בבנין, ואפשר דלא קפיד הרב ז"ל אלא קודם שיגשם מטחו.

ענין הספר תורה מורי ז"ל היה נוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזהר בפרשת ויקהל²³, והוא בריך שמיא דמארי עלמא וכו', והיה נוהג מאד לאמרו. אמר **שמואל**,

מדברי מורי הרב זלה"ה נראה שלא היה נוהג לאמרו אלא בכל יום שבת בשחרית בלבד²⁴, ואני נוהג לאמרו בכל עת דמפני ס"ח בציבור בין בחול ובין בשבת כפשוטו ס' זוהר, ואעפ"י דיש לומר שלא דיבר הרשב"י ז"ל כי אם בתפלות השבת כמבואר שם בשאר הכונות. גם ראיתי למורי ז"ל כשהיה מנפיללים בבית מדרשו ביום שבת, שעלה ביום שבעות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגים חכמי הקהילות כמנהג ספרד, וכן בפרשת בחקתי ראיתי שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר הקללות של פרשת בחקתי כמנהג חכמי הקהילות של ספרד. אמר **שמואל**, מתוך דברי מורי הרב ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב זלה"ה.

גם ראיתי למורי ז"ל שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ת אלא ששי, כמו שנתבאר בס' הזהר²⁵ על ד' כרוספדאי חמיד לבא, ועי"ש.

עוד תיקן הרב זלה"ה פומון שני לסעודת שחרית, והוא גם כן לחן מתי יבושר עם וכו'.

אסדר לסעודתא, בצפרא דשבתא, ואומן בה השתא, עתיקא קדישא. נהוריה ישרי ביה, קדישא רבא, ומחמרא טבא, דביה חתני נפשא. ישר לן שופריה, ונחוי בקריה, ויחיה לן חתני, דמתאמר בלחישא. יגלה לן טעמי, דבתריסר נהמי, דאינון את בשמיא, כפילא וקלישא. צרידו דלעילא, דבה חיי כולא, דיתריב חילא, וחויסן עד רישא. חדו מחצדי חקלא, בריבור ובקלא, ומלילו מלה, דחפייא בלבושא. קדם רבון חלמין, במילין דסתימא, ונחלן פתגמין, וזחמירין חדישא. לעטר פתורא, ברוא יקירא, עומקא טמירא, ולוא מלחא אושא. ואלין מיליא, נחון ברקיעיא, ותמן מן שריא, הלא חורא שמשא. רבו יתיר יסג, לעילא מן דגריה, ויסב בת זוגיה, דהות פרישא. ידי אסחי אנא, לגבי חד מאנא, לסטרא אחרייא, דלית בה ממשא. אומן בתלתא, בכסא דברכתא, לעילת עליתא, עתיקא קדישא.

תם

ענין המנהגים של יום השבת
בענין הדיבור היה מורי ז"ל נוהג מאד שלא לומר כלשון לעז ביום השבת לא בלילה ולא ביום, וזולתי כשהיה אומר לנו איזה דרוש והיה צריך לאמרו כלשון לעז כדי שיענינוהו השומעים. גם היה נוהג שלא לומר בלילה שיהיה בטילא או דיבור של חול אפילו כלשון הקודש, וכן היה נוהג לומר לחמים טובים כמו בשבת. ובענין השינה ביום השבת כבר נכתבא למעלה בסדר שיכית הלילה, וגם יתבאר לקמן כי השינה בלילה היא טובה ומוכרחת, והשינה ביום בימי החול היא טובה להפסידים ורעה אל הצדיקים, וזולתי אם היה איזה צדיק בדורו וכו', ועי"ש טעמא דכל הני. אבל השינה ביום שבת היא טובה אל הצדיקים כולם, בעבור כי אין דבר רע שולט ביום השבת [ואין] חשש שיפסיד איזה עיבור נשמת איזה צדיק שנתעבר בו מפני השינה, ואדרבא אפשר שירדח ומשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק, ולכן נכון הדבר שישן ביום השבת אחר האכילה, וכך היה נוהג מורי ז"ל ליישן ביום שבת אחר האכילה שיעור שתיים ושלש שעות, כי אדרבה הוא כמולד עונג שבת. אמר **שמואל**, כמ"ש חז"ל²⁶ ר"ת שבת הוא שינה ב'שבת ת'ענוג.

הגיד לי מורי ז"ל, כי פעם אחת הראו לו בהקץ חכם אחד גדול בדורו והיה מן הדורות הקדומים אלינו, ובעת ההיא הגיע זמנו להעלותו עוד מדרגה אחרת למעלה מן המדרגה שכבר היה לו אז, ונודע הוא כי בפעם הראשונה אינו נענש על דקדוקי מצות קלים, ובכל עת שרוצים להעלותו במדרגה יותר עליונה מן המעלה שהיה בה הניזו דנין אותו בדקדוקי מצות יותר קלים, ואחר מן הירבירים שהיו דנין אותו אז היה בעבור שבפעם אחת היה האיש ההוא הולך בדרך ביום שבת ונכנס מאיליו מעט עפר בתוך מגעלו ברשות הרבים בלתי כוונה, ולא נזהר להסיריו והלך בו ובעפר שכתובו ד' אמות ברשות הרבים, ועל הדבר הזה היו מענישין אותו עתה. אמר **שמואל**, מכאן ילמד האדם כמה דברים וכמה חומרות, שלא ישא את כסותו על תפופי²⁷, וכיוצא מדברים האלו. וכן כתב מורי הרב זלה"ה משם הר"ר גדליה גיסו זלה"ה²⁸ שהגיד לו שהרב זלה"ה לא היה יוצא לרשות הרבים בקאפיליו²⁹ הנקרא כובע המשמים על הראש בעת הגשמים להציל הראש מפני הגשמים, והטעם הוא מפני כי יש בין חלל ראשו לחלל הכובע ואין יותר מטפח אעפ"י שהוא כלי.

עוד תיקן הרב זלה"ה פומון גם לסעודת המנחה, לחן אלהי עוז (שיעו"ת) תהלתי רפאני וארפא וכו', וזה נוסחו:

בני היכלא דכסיפין, למחזי זיו ד"א. יתון הכא בחאי תכא, דביה מלכא בגילופין. צבחו לחדא בחאי ווערא, בגו עירין וכל דגפין. חמו והשתא בחאי שעתא, דבה רעוא ולית ועפין. קריבו לי חווי חילי, דלית דינין דתקופין. לבר נטלין ולא עאליין, הני כלבי דחציפין. ווא אומין עתיק יומין, למצחיה עד יתון חליפין. רעו דיליה דגלי ליה, לבטולי לכל קליפין. ישיי לון בנקביי הון, ויטמרון בגו כיפין. ארי השתא במנותא, בחזוונא ועזרי אנפין.

תם

10. גם הרח"ו ז"ל נהג לאמרו, כעדות הר"י צמח ז"ל בספרו נגיד ומצוה ובסידוריו כתי', ודלא כמנהג בית אל (ראה פתח עינים דף ס"א סוף ע"ד, ובקונטרס 'מנהגי בית יעקב בחברון' אות ל"א). וראה מ"ש בזה אאמ"ר הגר"מ הלל שליט"א בספרו עמודי הוראה על ספר מורה באצבע אות קמ"א (עמ' ק"ד בהגר"מ). 11. ראה שער הכונות דף ע"א סוף ע"ד. 12. עיין אמת ליעקב דף ק"י ע"א ס' נ"ו. 13. ישעיה ס"ג ט'. 14. כדברי הזהר (רע"א מהימנא פרשת פנחס דף רמ"ז ע"ב): מאן דאית ליה בעי לחתקנו ולסדרא על פתוריה ארבע ככרות בכל סעודה דשבת דלחל תפוחין קדישין, וז"א ויתמשך סלו דלאמה מיניה למליאי רישא דז"א, ולהטיל לחקל תפוחין קדישין, וז"א ועתיקא קדישא קדישא לסעודא בהדה. 15. ישעיה ס"ה י"א. 16. מלכים – ב' ד'. 17. תרומה דף פ"ז ע"ב. 18. ישעיה ס"ה י"א. 19. פרשת בלק (מהורו"ת מהו"ק דף ג'ג). 20. תהלים קל"ט י'. 21. דף ר"ו ע"א. 22. ראה להרח"ו ג' בקונטרס 'מנהגים של מורי זלה"ה' אות ט"ז (נדפס בכתב"י בקובץ 'מקבצאיל' גליון כ"ג, עמ' רפ"ט). 23. שלח דף קס"ד ע"ב. 24. ראה ליקוט ראובני פרשת ואתחנן ד"ה ופן תשא. 25. עיין שבת קמ"ז ע"א, וברמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ט, ושער ס' ש"א סעי' כ"ט. 26. הוא רבי גדליה הלוי ז"ל, מן הכת הראשונה של תלמידי הארי"ז, וחתנו של רבי יוסף ויטאל ז"ל אבי הרח"ו ז"ל.